

CONTENIDO DEL LIBRO

Introducción al libro
I. El problema de la revolución socialista
II. El problema de la revolución socialista
III. El problema de la revolución socialista

SOCIETY

TENNIS

El tenis en el mundo
Historia del tenis
Reglas del tenis

CONTENIDO DEL LIBRO

Introducción al libro
I. El problema de la revolución socialista
II. El problema de la revolución socialista
III. El problema de la revolución socialista

SOCIETY

El tenis en el mundo
Historia del tenis
Reglas del tenis

CONTENIDO DEL LIBRO

Introducción al libro
I. El problema de la revolución socialista
II. El problema de la revolución socialista
III. El problema de la revolución socialista

Editorial y Distribución

Revista Socialista

KARL MARX
KAPITAL

Editorial y Distribución: REVISTA SOCIALISTA

Fakat, bu muhteva niçin şu şekli alıyor ? Emek niçin

Değer büyüklüğüne dair Rikardo tarafından yapılan — ve yapılanların en iyisi olan — tabloda ki kıyaslılıklar, bu eserin üçüncü ve dördüncü kitaplarında görülecektir. Fakat, aklumom *değer* meselesine gelince, klâsik ekonomi politik hiç bir yerde, *değer* içinde temsil olunan emeği, o emek mahsullerinin *kullanış değeri* içinde temsil olunan aynı emekten mazidar bir surette ve aydınlık bir şuurla ayırt etmez : Tabii, emeği birdenfa kemiyetçe, öbür defa ise keyfiyetçe tetkik ederken, bilfil bir ayırt yapmış olar. Ama, emeklerin surl *kemiyetçe* ayırt edilmelerinin *keyfiyetçe vahdet* veya *musavat* gösterdiklerine ve dolayısıyla da, *mücerri insan emeğine* icâ olunduklarına 'delâlet ettiğini fark etmez. Meselâ Rikardo, Destutt de Tracy'nin şu sözüle aynı fikirde olduğunu bildirir : «Muhakkak ki, cismanî ve ruhanî kabiliyetlerimiz surl bizim fitri zenginliklerimiz olduklarından, bu kabiliyetlerin kullanışlığı, [yani] belli bir çeşit emek, bizim fitri hazinemizdir ; bütün o zenginlikler adını verdiğimiz şeyleri yaratan, daima bu kullanıştır... gene böylece, şurası da malûmdur ki, bütün bu şeyler kendilerini yaratmış olan emeği temsil ederler ve o şeylerin şayet bir değerleri yahut hatta iki farklı değerleri varsa, onlar bu değerlerini gene ancak ileri geldikleri emeğin (değerinden) elde etmiş olabilirler. [Destutt de Tracy : «Elements d'ideologie» [Fikiriyat unsurları], IV c. ve V c. kısımlar, Paris 1826, s. 35, 36, den alan] Rikardo : «The Principles of Political Economy» [Ekonomî politik prensipleri], 3 c. basış. Londra 1821, s. 334.]] Yalnız, Destutt'ın fikri yerine, Rikardo'nun, daha derin olan kendi fikrini geçirdiğini haber verelim. Gerçi Destutt bir taraftan, zenginliği teşkil eden bütün şeylerin hakikatte «onları yaratmış olan emeği temsil ettiklerini» söyler, ama öbür taraftan, o şeylerin «iki farklı değerlerini (kullanış değeri ile değış değerini) emeğin değerinde» elde ettiklerini söyler. Böylece, sonradan başka bir malın değerini tayin için, önce bir malın (burada emeğin) değerini *bilfarz kabul* eden vülger ekonominin yavaşlığına düşer. Rikardo, onu düzelterek, gerek kullanış değerinde, gerekse değış değerinde (emeğin değeri temsil edilmeyip) emek temsil edildiğini ifade eyler. Lâkin, bizzat kendisi de emeğin iki yüzü karakterinin, çift görünüşünün o kadar az farkına varıcı, tek-mil : «Değer, zenginlik ve bunların mümeyyiz vasıfları» faslında, Y. B. Sey gibi birinin hayagılıklarına karşı yorucu bir harb açmak zorunda kalır. Bu sebeple, en sonra o da, Destutt'ın gerçeğe değer değeri *hayatı olan emek* hususunda kendisiyle birlik olmakla beraber, diğer cihette, değer kavranış hususunda Sey ile bemaheç bulunduğunu görerek, bûsbütün şaşırıp kalır.

değer içinde temsil olunmaktadır? ve sürdüğü müddet itibarile emek kütlesi niçin emek mahsulünün değer büyük- lüğü içinde ifade olunmaktadır? Ekonomi politik bu mes'eleyi asla ortaya koymamıştır (32). İnsanın istihsal prosesi

(32) Klâsik ekonomi politigin temelli kusurlarından biri ile, ma- lın tablilinde ve bilhassa mal değerinin tablilinde, mal aynı zamanda bir değış değeri yapan değer şeklini meydana çıkarmaya muvaffak olamamıştır. Onun Rikardo, A. Smith gibi en iyi mümessilleri bile, değer şeklini tamamen ehemmiyetsiz ve bizzat malın tabiatından hariç bir şeymiş gibi nazarı itibara alırlar. Dikkatlerini tamamen de- ğer büyüklüğünün tabliline hasretmiş olmaları buna yegâne sebep (ve esas) değildir. Esas sebep daha derinlerdedir. Emek mahsulünün de- ğer şekli, burjuva istihsal tarzının yalnız en mücerret değil aynı zaman- da en umumî bir şekli de olduğundan o istihsal tarzını hususî ve bin- netice, aynı zamanda tarîhî bir sosyal istihsal çeşidi olarak karakterize eder. Bu sebeple, burjuva istihsal tarzı, sosyal istihsalin ebedî- yen tabîî bir şekli gibi nazarı itibara alındığı vakit; değer şeklinin ve dolayısıyla da, mal şeklinin, elhusul para şeklinin, kapital şeklinin v. s. nin spesifikliği, hususiyeti bizzatüre gözden kaçır. Onun için, değer büyüklüğünü iş müddetile ölçmeye hep razı olan ekonomistler, paraya yani umumî muadilin hazır biçimine dair en karmakarışık ve en tezatlı mütalâa ve fikirler yürütürler. Meselâ, para hakkında yapı- lan alelâde tariflerin büsbütün kifayetsizleştiği banka işleri mevzu- bına olduğu vakit, bu cihet (büsbütün) göze çarpar. O zaman, buna sad olarak, değeri sade sosyal bir şekilden ve cevbersiz bir görünüş- ten ibaret sayan, yeniden küşat edilmiş merkantil sistemi (Ganil v. s.) meydana çıkar. — Bir daha tekrarlamamak üzere şunu işaret ede- yim ki, klâsik ekonomi politik deyince benim anladığım şey sadece açıkâr bir lâbiyyet (istiklâlsizlik) içinde bocalayan, sözum yabana koca hadi- seler ve burjuva ihtiyacı beytiyesi hakkında makbul bir kavrayış mey- dana getirmek [büyük iktisadî hayat hadiselerini tefsirle burjuva ihti- yaçlarına uydurmak (*)] için ekonomi âlemi tarafından çoktanberi sunulmuş malzemeleri böyle tekrar tekrar geveleyen, sair hususlarda ise, kendi en iyi dünyaları hakkında burjuva ajanlarını bayağı ve kendini beğenmiş tasavvurlarını sistemleştirip ukalâlaştırarak ebedî hakikatler diye ilan etmekle iktifa eyleyen völgere ekonomistlerin aksine, burjuva istihsal münasebetlerine binaen (burjuva münasebetlerini abenk ve itibatı dahilinde) araştırma yapan, W. Petty'den itibaren bütün ekonomistlerdir.

(*) Ruseastandan, B. 39. [H. K.]

üzerine değil, istihsal prosesinin insan üzerine hâkim ol- duğu sosyal bir teşekküle mensup buldukları alınla- rında yazılı duran formüller, klâsik ekonomistlerin burjuvaca kavrayışlarına bizzat istihsal edici emek kadar kendiliğın- den anlaşılabilir tabîî bir zaruret gibi gelir. Onun için sosyal istihsal uzviyetinin burjuvaziden önce gelen şekilleri klâsik ekonomistler tarafından, tıpkı hristiyanlıktan önce gelen dinlerin Kilise babaları tarafından tetkik edildikleri gibi mütalâa olunur (33).

Diğer deliller arasında, bilhassa, değış değerinin te- şekkölünde *Tabiatın* [oynadığı] *role* dair bir kısım iktisatçılar tarafından çıkarılan can sıkıcı saçmasapan yaygara, mallar dünyasına has olan fetişizmin, yahut *sosyol* değer muayyeni-

(33) «ekonomilerin kendilerine has bir muamele tarzları vardır. Onlara göre, biri sun'î ve ötekisi tabîî olmak üzere sadce iki çeşit müessese bulunur. Derebey müesseseleri, sun'î, burjuva müesseseleri ise tabîidirler. Bu hususta tıpkı iki çeşit din ileriye süren ilâhiyatçılara benzelerler. Kendilerinden olmayan her din insan icadı bir hıdattır, ama kendi dinleri Allah vergisidir. Bu itibarla, vaktile bir tarih vardı, fakat artık yoktur.» (*Karl Marx Misère de la philosophie, Réponse à la Philosophie de la Misère par M. Proudhon*, [felsefenin yoksul- luğu, B. Proudon tarafından yazılan yoksulluğun felsefesine cevap]. Eski Yunanlılarla Romalıların sade çapul ile geçindiklerini tahayyüleden Bay Bastiya cidden tubaftır. Fihakika şayıl birçok yüz yıllar çapulla yaşa- nılıyorsa, o halde daima çapul edilcek bir şeyin var olması, yahut çapul nesnesinin mütemadiyen yeniden busule gelmesi icap eder. De- mek, Yunanlılarla Romalıların da bir istihsal prosesleri ve dolayısıyla da, ekonomileri vardı ve—bugünkü dünyasını maddî temelini burjuva ekonomisi teşkil ettiği gibi,— o ekonomi de tekmiil Yunan ve Roma dünyasının maddî temelini teşkil ediyordu. Yoksa, Bastiya acaba, köle emeği üzerine dayana- san bir istihsal tarzını çapul sistemi üzerine dayandığı gibi bir şey mi düşünüyor? O takdirde, muameleyh çürük tahtaya basmış olur. *Aristo- talis* gibi bir düşünce, devî köle emeğini takdir ederken hatsya düşük- ten sonra, *Bastiya* gibi bir ekonomi cücesi iş ücretini takdir ederken niçin yazılmamış? 1859 da «Ekonomi Politigin Tenkidine dair» adlı yazının intişarı üzerine, bir Amerikan-Alman mecmuasının yaptığı

yellerine has olan *maddî* görünüşün bir kısım ekonomistleri ne kadar çok hülyaya düşürdüğünü ispat eder. Birşeye intikal etmiş emeği ifadelendirme tarzından ibaret olan değış değeri, artık, tıpkı *kambiyo fiyatı* gibi hiçbir tabiat maddesini ihtiva edemez olur.

Mal şekli, burjuva istihsalinin en umumi ve en inkişaf etmemiş şekli demek olduğundan, erkenden meydana çıkar ve onun fetiş karakteri de, — bugünkü kadar hâkim ve binaenaley karakteristik bir tarzda olmasa bile — gene nisbeten aslı kolay anlaşılacak surette görünür. Bizzat bu basit görünüş, daha konkret şekillerde ortadan kaybolur. Nakit sisteminin verdiği illüzyonlar [galat duygular] nendendir? Nakit sisteminin, altını ve gümüşü, sosyal istihsal

bir itirazı kısaca red ve cerh eylemek için bu vesileyi fırsat biliyorum. Maayyen bir istihsal tarzının ve her defasında bu istihsal tarzına karşılık döşen istihsal münasebetlerinin, elbette, «sosyetenin ekonomik bünyesinin gerçek temel olduğu, o temel üzerinde hukukî ve siyasî bir üst yapının yükseldiği ve maayyen sosyal şuar şekillerinin o temele karşılık düştükleri», ve «maddî hayatı istihsal etme tarzının ailelimum sosyal, siyasî ve manevî hayat prosesini şartlandırdığı» şeklindeki kanaatimizden bahseden mecmua diyor ki, bütün bunlar, maddî mefaaatlerin hüküm sürdüğü bugünkü dünya için doğrudurlar, anama ne katolikliğin hüküm sürdüğü orta çağ için, ne de politikanın hüküm sürdüğü Atina ve Roma için doğru sayılabilirler. Her şeyden evvel, birisinin [çıkıp da] orta çağ ve kadim dünyaya dair şu herkesçe malûm lâf ebeliklerini başka hiç kimsenin bilmediğini tarz ve kabul etmekten hoşlanmasın gariptir. Bununla beraber, orta çağın katoliklikle ve kadim dünyanın politika ile *teşviiş* edemeyeceği (yaşayamayacağı) gayet açıktır. Bilâkin, onların hayatlarını karamış tarzları, niçin orada politikanın, burada ise katolikliğin başlıca rol oynadığını aydınlatır. Zaten, meselâ, arazi mülkiyeti taribinin, Roma taribinin sırrını teşkil eylediğini anlamak için, Roma Cumhuriyeti tarihi hakkında pek az malûmat sahibi olmak kâfidir. Diğer cihetle, terseri şövalyelîğini sosyetenin bütün ekonomik şekillerine ayabilir sanmak hatasının cozasını dâba evvel Don Kişot görmüştür.

münasebetlerini temsil eden bir şey olarak değil, emsâlsiz sosyal hassaları haiz tabii birer şey gibi nazarı itibara almasındandır. Ya nakit sistemine yüksekten bakıp bıyık altından gülen modern Ekonomi, *kapitali* bahis mevzuu eder etmez kendi fetişizmini açığa vurmaz mı? Arazi iradı sosyeteden değil, topraktan çıkar, diyen fizyokrat illüzyonu ortadan kaybolalı çok mu zaman geçmiştir?

Bununla beraber, önceden hüküm vermiş olmamak için burada da, gene bizzat mal şekline ait bir misal ile iktifa edeyim. Mallar dile gelseler derler ki: «Bizim kullanım değeri insanı istediği kadar alâkadar etsin, madde olması itibarile o kullanım değerine biz aldırılmaz. Bizim *maddeten* [ve gerçekten] aldığımız birşey varsa o da değerimizdir. Bizim bizzat mal maddesi olarak alış verişimiz bunu isbat eder. Biz ancak birer değış değeri olarak birbirimizle münasebete geçeriz.» Şimdi bir de, malların gönüllerinden geçeni, ekonomistlerin nasıl okuduklarını iştelim: «*Değer* (değış değeri) *şeylerin* hassasıdır, zenginlik (kullanış değeri) insanların *hassası*dır. Bu itibarile değer bizzarure değışi tazammun eder, zenginlik ise bizzarure değışi tazammun etmez» (34). Zenginlik (kullanış değeri) *insanın* sıfatıdır, *değer malların sıfatıdır*. Bir insan veya bir camia *zengindir*; bir inci veya bir elmas *değerli*dir. Bir inci veya bir elmanın *inci veya elmas sıfatile bir değeri vardır* (35)».

(34) «*Value is a property of things, riches of men. Value, in this sense, necessarily implies exchange, riches do not.*» («Observations on certain verbal disputes in Political Economy, particularly relating to value and to demand and supply.» [Ekonomi politige ve bahusus değere ve arz ve talebe dair bazı şifahi münakaşalar hakkında mülâhazalar] (Londra 1821, s. 16.)

(35) «*Riches are the attribut of man, value is the attribute of commodities. A man or a community is rich, a pearl or a ond is valuable... A pearl or a diamond is valuable as a pearl or diamond is valuable as a pearl or diamond.*» S. Bailey, «A critical Dissertation etc.» s. 165

Şimdiye kadar henüz hiçbir kimyaker inci veya elmasın içinde bir değiş değeri keşf etmedi. Fakat, bütün iddiaları tenkit derinliklerine inmekten ibaret olan kimyevi cevher kâşifi şu iktisatçılar keşfediverirler ki, şeylerin kullanış değeri maddi hassalarına tâbi değildir ve bilâkis, şeylerin değeri ise kendi maddelerine aittir.

Şeylerin kullanış değerleri, insan için *mübadele olmaksızın*, yani, doğrudan doğruya insanla şeyler arasındaki münasebetle gerçekleştikleri halde, şeylerdeki değerlerin ancak *değiş* esnasında, yani *sosyal* bir prose içinde gerçekleşmesi gibi hususi şerait, onlara bu hususta bak verdirir. Burada, gece bekçisi Sikol'a şöyle ders veren habacan Dogberri'yi kim hatırlamaz: «Görünürde yakışıklı adam olmak *muht* ve *şeraitin* icabıdır, ama okuyup yazabilmek *tabiaten* gelir» (36). [Şekspir: «Hiç yokken gürlütu»]

İkinci Fasıl

Değiş Prosesi

Mallar kendi başlarına pazara gidip, kendi kendilerine değişmezler. Onun için başımızı onların bekçilerine, yani *mal sahiplerine* çevirip bakmalıyız. Mallar birer şeydirler, bu itibarla insana karşı koyamazlar. Emre müheyya dur-

(36) «Observations» müellifi ile S. Bailey, Rikardoyu, değiş değerini *sırf izafi* bir şey olmaktan çıkararak *mutlak* bir şekle sokmakla itham ederler. Halbuki bilâkis, Rikardo, o şeylerin ve meselâ olumsuz incinin birer değiş değeri olarak hâiz buldukları *görünü* *izafiyetini*, bu görünüş altında gizlenen hakikî *münasebeti*, sırf insan emeğinin ifadesi demek olan bir izafiyete irca etmiştir. Rikardocuların Baileye, kaba fakat, hiç te şüstürmeu olmıyan bir cevap vermeleri de, hep *sırf değer ile değer şekli* yahut *değiş değeri* arasındaki irtibata dair bizzat Rikardoda çıkar yol ve malûmat bulamayışlarındanadır.

mazlarsa, insan zor kullanır, başka tabirle, onları alır (37). Bu şeylerin birbirleriyle mal olarak münasebete geçmeleri için, iradeleri o şeyler içinde yer almış mal bekçilerinin şahsen münasebette bulunmaları icabeder. Öyle ki, mal sahiplerinden birisi ancak başkasının dileği ile ve şu halde herbiri ancak ötekinin vasıtasile ve ikisi birden müsterek irade hareketi ile yabancı bir malı benimserken, kendi malını başkasına verir. Onun için mal sahiplerinin birbirlerini karşılıklı olarak *şahsi mülk sahibi* tanımaları lâzım gelir. Kanunen henüz inkişâf etmiş veya etmemiş bulunsun, bir *mukavele* şeklinde olan bu hukukî münasebet, ekonomi münasebetini in'ikâs ettiren bir *irade münasebeti* dir. Bu *hukuk veya irade münasebetinin muhtevası* bizzat ekonomi münasebetiyle *belli* olur (38). Burada şahıslar, an-

(37) Zührlütakvâsile o kadar meşhur olan 12 c. yüz yılda, bu mallar arasında çok kere gayet nazik şeylere rasigelinir. O zamanki Fransız şairlerinden birisi, Landit panayirinde görülen mallar arasında elbise kumaşları, ayakkabular, deriler, ekim aletleri, kürkeler v. s. ile yanyana «des jennes folles de leur corps» [vücutlarını teslim eden umumî kadınlara] da sayar.

(38) Pradon *Adalet mefkûresi* ni, «justice éternelle» ini [ebedî adaletini] mallar istihsaline tekâbülden hukukî münasebetlerden çıkararak, bütün küçük burjuvalara (*) gayet tesellibahş bir delil vermiş olmak için, mal istihsal sektörünün tıpkı adalet kadar ebedî olduğunu arayerde kaydediverir. Ondandır, gerçek mallar istihsaline ile ona tekâbülden gerçek hukuku, o ideale göre kalıba dökmek ister. Madde değişikliklerinin hakikî kanunlarını tetkik ederek bu kanunların teşkil ettikleri esasa göre manayyen meseleleri hallödecek yerde, madde değişikliklerini «naturalité» [tabii hassa] ve «affinité» [kimyevi alâka] hakkındaki «ebedî fikirler» e göre kalıba dökmek isteyen bir kimyaker ne buyurur? «Tefecilik» in: «justice éternelle» e [ebedî adalet] ve «equité éternelle» e [ebedî hakkaniyete] ve «mutualité éternelle» e [ebedî karşılıklı yardıma] v.s. «vérité éternelle» lere [ebedî hakikatlara] zâ olduğu boyuna tekrar edildiği vakit, tefecilik hakkında: o «grâce éternelle» e [ebedî lütfu rabbânîye], «foi éternelle» e [ebedî imana], «volonté éternelle de dieu» ye [ebedî irade ilâhiyeye] zıt diyen Kilise babalarının anlayışlarından fazla birşey öğrenilir mi?

(*) [«Spießbürger»: ufak burjuva» Fransuzcaya «burjuva» s. 74; Ruscaya «illister» (42 s.) diye çevrilmiş. H.K.]

cak malların mümessilleri ve dolayısıyla, mal sahipleri sıfatı birbirleri için mevcuttur. İlahatımız ilerledikçe, umumiyetle göreceğiz ki, şahısların taşıdıkları karakteristik ekonomi maskeleri, ekonomi münasebetlerinin şahıslarından başka birşey değildir ve şahıslar bu münasebetlerin mümessili olarak birbirleriyle karşılaşır.

Mal sahibini maldan bilhassa ayırdeden şey, malın başka her mal cismini kendi değerini meydana çıkaran bir şekilde ibaret görmesi keyfiyettir. Doğuşundan Leveller — müsavatçı ve kelbi olan mal, binnetice, isterse [Donkişot romanındaki] Moritorn'dan [acuzeden] daha öğrenç bir şekil ve şemâilde görünen bir mal olsun, başka her malla, yalnız ruhunu değil bedenini de değişmek üzere daima tetik bulunur.

Mal cisimlerinin konkret tarafına karşı malın gösterdiği bu hissizliği, mal sahibi kendi beş ve daha ziyade hissile tamamlar. Mal sahibinin malı, kendisi için doğrudan doğruya bir kullanım değeri değildir. Yoksa o, malını pazara götürmezdi. Malın başkası için bir kullanım değeri vardır. Mal sahibi için kendi malının eğer bir kullanım değeri varsa, o da, malının *değiş değerini temsil etmesi* ve bu suretle de *değiş vasıtası* olması keyfiyettir (39).

(39) «Zira her nimetin kullanışı iki türüdür: birisi olduğu gibi şeye mahsustur, diğeri değildir; netekim bir sandal hem giymeğe yarar, hem değiş edilebilir. Her ikisi de sandalın kullanım değeridir. Zira sandalın kendisinde bulunmayan bir şeye, meselâ yiyecekle değiş eden kimse, sandaldan sandal olarak faydalanır. Ama osdan tabii kullanım tarzıyla faydalanmış olmaz. Çünkü tabii tarzda faydalanırsa, sandal değiş için olmaz.» (Aristotalis : «De Republica» kitap I, fasıl 9.)

Onun için mal sahibi, kullanım değeri kendisini tatmin edecek başka bir mala mukabil, kendi malını elinden çıkarmak ister. Bütün mallar, *kendi sahipleri için kullanım değeri değildirlir ve kendilerine sahip olmayanlar için kullanım değeri dirler*: Demek malların her halde elden ele geçmeleri gerektir. Fakat bu elden ele geçme keyfiyeti, malların değiş edilmeleri demektir ve malların değişti, onları birbirleriyle değer olarak münasebete geçirerek değer halinde gerçekleştirir, dolayısıyla, malların *kullanım değeri halinde gerçekleşebilmelerinden önce, değer halinde gerçekleşmeleri* icabeder.

Diğer cihetten, malların, *değer halinde gerçekleşmeden önce, kullanım değeri* halinde isbatı vücut etmeleri lâzımgelir. Çünkü, mallara harcanan insan emeği, ancak başkası için faydalı bir şekilde sarfedildiği takdirde hesaba katılır. Halbuki, emeğin başkalarına faydalı olduğu, emek mahsulünün yabancı ihtiyaçları giderdiği, ancak malların değişti ile isbat olunabilir.

Her mal sahibi, ancak kullanım değeri kendi ihtiyacını giderecek başka bir mala mukabil, kendi malını elinden çıkarmak ister. Bu itibarla, ona göre değiş, *ferdi bir prose* den ibarettir. Diğer cihetten ise — öteki mal sahibi için kendi malı, ister *kullanım değeri* olsun, ister olmasın — o, malını *değer* halinde ve şu halde, *aynı değerde* olan başka her hangi bir mal içinde gerçekleştirmek ister. Bu itibarla, ona göre değiş *umumî sosyal bir prose* den ibarettir. Fakat bütün mal sahipleri için, aynı prose, aynı zamanda, hem sadece ferdi, hem sadece umumî sosyal, bir proseden ibaret olamaz.

Daha yakından bakarsak görürüz ki, her mal sahibi için, her yabancı mal, kendi malının *hususî muadili* de-

mektir; kendi malı ise, başka her malın umumî muadili demektir. Fakat, bütün mal sahipleri aynı fikri beslediklerinden, hiç bir mal umumî muadil değildir. Binnetice, malların, değer olarak müsavi geldikleri ve değer büyüklüğü olarak mukayese edildikleri hiç bir umumî izafi değer şekilleri de yoktur. Bu sebeple mallar, birbirleriyle alelumum birer mal olarak değil, belki sadece birer mahsul veya birer kullanım değeri olarak karşılaşırlar.

Bizim mal sahipleri, başları sıkılınca Faust gibi düşünürler: «Başlangıçta Fiil vardı.» Onun için, daha düşüncelerine vakit kalmadan pazarlığa [filiyata] girişirler. Malların tabiatına has olan kanun, mal sahiplerinin sevki tabiieleri dahilinde müessir olur. Mal sahipleri, ancak mallarına umumî muadil sıfatı ile *zıt* olan *başka herhangi* bir malla kendi mallarını münasebete geçirdikleri takdirde, malları birbirile de değer olarak ve dolayısıyla, mal olarak münasebete geçirebilirler. Malın tahlili bize bunu gösteriyor. Fakat, ancak *sosyal bir fiil*, *muayyen* bir malı umumî muadil yapabilir, dolayısıyla, bütün öteki malların *sosyal fiili*, (aksiyonu) o malların değerini her yerde temsil eden *muayyen* bir mala inhisar eder. O zaman, bu muayyen malın tabii şekli, sosyalman muteber bir muadil şekli olur. Sosyal bir prose ile *umumî muadil* olmak keyfiyeti, [öteki mallardan] *hariç kalan* malın *hususî sosyal fonksiyonu* haline gelir. «Onların bir muhakemeleri var ve kuvvet ve kudretlerini behîmiyetlerine veriyorlar ve behîmiyet ismile ve adının sayısı ile damgalanmış olanlardan mada hiç kimse alıp satamaz» (Apokalips) (*)

(*) «Illi unum consilium habent et virtutem et potestatem suam bestiae tradunt. Et ne quis possit emere et vendere, nisi qui habet characterem aut nomen bestiae, aut numerum nominis ejus» (Yohanmanın «İfşaat» ında, iki yerde geçer: 17, 13 ile 18, 17 de. H. K.)

Para billuru, — muhtelif çeşit emek mahsüllerinin birbirlerine hakikaten müsavi geldikleri ve dolayısıyla, mallar haline istihale ettikleri — *değiş prosesinin zarurî bir mahsulüdür*. Değişin tarihen genişleyip derinleşmesi, malın tabiatı içinde uyuklayan kullanım değeri ile değer tezatını inkişâf ettirir. Alış verişte, bu tezat nihayet *malı mal ve para* halinde *ikileştirinceye* kadar, o tezatı haricen ifadelendirmek ihtiyacı, durup dinlenmeden, müstakil bir mal değeri şekli araştırmaktan geri kalmaz. Dolayısıyla, *emek mahsulü mal haline* geçtikçe, *mal para* haline geçer (40).

Mahsullerin doğrudan doğruya değiş edilmeleri, hem basit değer ifadesi şeklindedir, hem de değildir. Basit değer şekli x kadar A malı — y kadar B malı idi. Mahsullerin doğrudan doğruya değiş edilmeleri şekli ise şöyledir: x kadar A kullanım nesnesi — y kadar B kullanım nesnesi (41). A ve B eşyası, değişten evvel mal değildiler, ancak değişten sonra mal haline gelirler. Bir kullanım nesnesinin *değiş değeri* olmağa imkân bulduğu ilk tarz (*).

(40) Bunun üzerine artık, mallar istihsalini ebedileştirmek isteğinde, aynı zamanda «mal ve para tezatını» ve dolayısıyla, — para ancak bu tezat içinde para olduğundan, — bizzat parayı *yok etmeğe* kalkışan küçük burjuva sosyalizminin hüseyi takdir edilebilir. Tıbbi bunun gibi [mal istihsalini bırakıp ta, para yok edildiği gibi] katoliklik, hâlile bırakılarak, Papa pekâlâ yok edilebilirdi. Bu hususta tefsîhât almak için şu eserime bakınız: Zur Kritik Der politischen Oekonomie, s. 81 ve aşağısı.

(41) *İki muhtelif* kullanım nesnesi *değiş edilmeyip de* — çok defa vahşlerde bulunduğu gibi, — mahşer halinde bir yığın eşyaya muadil olan bir üçüncü şeye mukabil verildiği müddetçe, bizzat mahsullerin doğrudan doğruya *değiş edilmeleri* daha henüz başlangıcında bulunuyor demektir.

(*) Fransızcasında: «kullanış nesnesinin *değiş değeri* olabilmesi için önce» (s. 78). Rusçasında: «Kullanış nesnesinin potansiyel *değiş değeri* gibi kalması için zarurî olan ilk şart.» (s. 44) [H. K.]

o nesnenin kullanım değeri olmayarak, kendi sahibinin bilâvasıta ihtiyaçlarından fazla miktarda bir kullanım nesnesi olarak mevcut bulunması tarzıdır. Zaten şeyler, kendiliklerinden insanın dışındadırlar ve dolayısıyla, *elden çıkartılabilecek* haldedirler. Bu elden çıkarma işinin karşılıklı olması için insanlar, kendilerini zımni bir surette bir elden çıkarılacak şeylere şahsen sahip yerine koyarak, aynı zamanda, birbirleriyle müstakil şahıslar sıfatıyla karşılaşmak mecburiyetindedirler. Bununla beraber, hedayinabî bir camia ister patriyarkal aileye, ister eski hind camiası, ister Enka devleti ve ilh. şeklinde olsun, öyle bir camianın âzaları için höyle karşılıklı bir yabancılık münasebeti mevcut değildir. Mal değişti, camiaların bittikleri yerde, yabancı camialarla yahut yabancı camia âzalarıyla temas noktalarında başlar. Lâkin, şeyler bir defa dışarıya satılmağa başladılar mı idi, bilmukabele, camia hayatının içinde dahi mal haline gelirler (*). Onların *değişlerinde* [gözetilen] *kemiyet münasebeti* ilkin tamamiyle geliş güzel (arızî) olur. Şeyler, onları karşılıklı bir surette elden çıkaran sahiplerinin irade fiili [dileklerini yerine getirmeleri] ile değiş idilebilirler. O esnada, yabancı kullanım nesnelere karşı [camia içinde] duyulan ihtiyaç gütgide yerleşip kökleşir. Değişin mütemadiyen tekrarlanması, onu kaidleşmiş sosyal bir prose haline sokar. Neticede, zaman geçtikçe emek mahsullerinin hiç olmazsa bir kısmı bilitizam değiş maksadile istihsal edilirler. O sırada, bir taraftan, şeylerin doğrudan doğruya hacet bitirme hususundaki faydalıklarıyla, değiş hususundaki faydalıkları arasında mevcut olan fark sağlamlaştı. Kullanış değerleri değiş değerlerinden ayırd

(*) Ruscasında : «mallar dış münasebetlerde mal haline geçer geçmez, aynı zamanda bilmukabele, bizzat camianın iç hayatı için de mal haline dönerler» s. 44 [H. K.].

olunur. Diğer taraftan, şeylerin değiş edildikleri kemmi nispet, bizzat istihallerine tâbi olur ve alışkanlık o şeyleri *değer büyüklükleri* olarak tespit eder.

Mahsullerin doğrudan doğruya değişinde, her mal, sahibi için doğrudan doğruya bir değiş vasıtası, sahibi olmayan için ise, ancak kullanım değeri olduğu nisbette bir muadildir. Demek ki, değiş eşyasının kendi kullanım değerinden yahut değiş edenin ferdi ihtiyacından müstakil bir değer şekli yoktur. Değiş prosesine giren malların sayısı ve çeşitliliği arttıkça, bu şeklin zaruriliği inkişaf eder. Meseleler hal çareleriyle birlikte ortaya çıkarlar. Muhtelif mal sahiplerine ait muhtelif mallar alış veriş edildikleri esnada, *tek ve aynı üçüncü bir mal çeşidi* ile değiş edilip değer sıfatıyla mukayese olunmadıkça, mal sahiplerinin kendi eşyalarını başka muhtelif eşyalarla değiş ve mukayese ettikleri bir alış veriş aslâ vukua gelmez. Böyle bir üçüncü mal, başka muhtelif mallara muadil olurken, hattâ dar sınırlar içinde kalsa bile, yine doğrudan doğruya umumî veya sosyal bir muadil şeklini alır. Bu umumî muadil şekli, kendisini hayata getiren sosyal temas ile birlikte doğar ve ölür. Değişik ve oynak bir tarzda, şu veya bu mala teveccüh eder. Fakat malların değişti inkişaf ettikçe, sırf *hususî* bir mal çeşidine münhasıran bağlanıp kalır, yahut para şeklinde tebellür eder. Hangi mal çeşidine yapışıp kalacağı, ilkin tesadüfe bakar. Mafih, burada umumiyetle ve çok kere iki hâl kat'i rol oynar. *Para şekli*, yerli mahsullerin değiş değerlerini meydana çıkaran ve hedayinabî bir şekil olan mühim yabancı *değiş eşyasına* bağlanır. Yahut, meselâ sığır gibi, *elden çıkartılacak* başlıca yerli mülkiyeti teşkil eden bir kullanım nesnesine bağlanır. Parayı ilkin göçebe kavimler inkişaf ettirirler, çünkü onların bütün varları yokları *menkul* bir

haldedir, dolayısıyla, doğrudan doğruya elden çıkarılabilecek bir şekilde bulunur. Gene çünkü, onların yaşama tarzları kendilerini boyuna yabancı camialarla teması geçirir, dolayısıyla da, boyuna mahsul değişimine teşvik eder. İnsanlar, çok kere bizzat insanları bile köle şekline sokarak iptidai para malzemesi haline getirirler, ama, *yeri ve toprağı* asla para yapamazlar. Böyle bir fikir (toprağı paralaştırmak fikri) ancak tamamiyle gelişmiş burjuva sosyetesinde akla gelebilir. Bunun tarihi, 17 c. yüzyılın son üçte birinde başlar ve millî miyasta icra ve tatbikatı ise, ancak ondan sonraki yüz yılda, Fransızların burjuva inkılabında denenir.

Ancak malların değiş mahalli bağlarından sıyrıldığı takdirde, dolayısıyla da, *malların değeri aletumum insan emeğine* malzeme olacak raddeye geldiği takdirde, para şekli, umumî sosyal muadil fonksiyonunu tabiaten yapmağa elverişli olan mallara, *kıymetli madenlere* intikal eder.

«Altın ve gümüş tabiaten para olmamakla beraber, para tabiaten altın ve gümüştür» (42) sözü, kıymetli madenlerin tabii hassalarile gördükleri iş arasındaki uygunluğu gösterir. Fakat biz, şimdiye kadar, mal *değerini* meydana çıkaran bir şekil hizmetini görmesi ve malların değer büyüklüğünü sosyalman ifadeliendiren bir *malzeme* olması itibarile paranın ancak bir fonksiyonunu tanıyoruz. Ancak bütün örnekleri aynı yeknasak hassaya sahip olan bir madde değerinin tam meydana çıktığı şekil, yalut mücerret ve dolayısıyla da *müşavî insan emeğinin malzemesi*

(42) Karl Marx : «Zur Kritik vs.», s. 135. «Madenler... tabiaten paradırlar.» (*Giuliani* «Della Moneta» Custodi's dergisinde, Parte Moderna, III, s. 72.)

(43) Bu hususta, tafsilât için anılan aynı eserimde: «Kıymetli madenler» faslına bakıldı.

olabilir. Diğer cihetten, değer büyüklükleri sırf *kemiyetçe* farklı olduklarından, para malı da sırf kemiyetçe farklı istenildiği gibi bölünebilmeğe ve parçaları tekrar bir araya gelebilmeğe elverişli bulunmalıdır. Filhakika, altın ile gümüş tabiaten bu hassalara sahiptirler.

Para malının *kullanış değeri ikileştir*. Paranın mülk sıfatile haiz olduğu kullanış değeri, meselâ altının çürük dişleri doldurmağa, lüks eşyaya ilk madde olmağa v.s. yaraması gibi hususî kullanış değeri ile yanyana, gene paranın spesifik, mahsusî sosyal fonksiyonundan ileri gelen formel, şekli, itibari bir kullanış değeri daha vardır.

Bütün öteki mallar, paranın hususî birer muadili olduklarından, ve para da onların umumî muadili bulduğundan, hususî mallar, *umumî mal* demek olan *para* ile münasebete geçerler (44).

Görülüyorki, *para şekli*, bütün öteki mal münasebetlerinin bir mala kuvvetle bağlanmış in'ikâsından başka bir şey değildir. Şu halde, ancak, tahlilini sonradan yapmak üzere paranın hazır biçiminden yola çıkan bir kimse için paranın *mal* olması, (45) bir keşif sayılır. Değiş prosesi, para

(44) «Para umumî maldır.» (*Voss* : «Medütazioni sulla Economia Politica» s. 16).

(45) «Umumî isimle «kıymetli madenler» diye gösterebileceğimiz bizzat altın ile gümüş... değeri yükselen veya alçalan... birer maldır. Zira, kıymetli madenlerin küçük bir veznine mukabil memleketin gayet büyük miktarda mahsul veya mamûleri elde edildiği takdirde, kıymetli maden yüksek bir değere erişebilir.» («A Discourse on the General Notions of Money, Trade and Exchange, as they stand in relations to each other. By a Merchant.» Londra 1685, s. 7). «Gerçi, sikke halinde gelmiş veya gelmemiş gümüşle altın bütün öteki mallara ölçü hizmetini görür, ama aynı zamanda aynı gümüşle altın şarap, yağ, tütün, bez veya kumaş gibi birer mal olmaktan da çıkmazlar.» («A Discourse concerning Trade, and that in particular of the East Indies vs.» Lon-

haline geçirdiği mala, malın *değerini* değil, mahsusi *değer şeklini* verir. İki muayyeniyeti [değerle değer şeklini] birbirine karıştırmak, insanı, altınla gümüşteki *değeri hayalî* saymağa kadar götürür (46).

Sadece birer para işaretinden ibaret olan şeyler, paranın muayyen fonksiyonları yerine geçebildikleri için, parayı sırf işareten ibaret saymak gibi bir hataya düşülür. Diğer cihette, burada şu da seziliyor ki, bir şeyin para şekli, o şeyden hariç ve o şey içinde gizlenmiş insan münasebetlerinin *meydana çıktıkları bir şekilden* ibaretir. Bu manâda her mal bir işaret olur. Çünkü *değer sıfatı* ile mal, kendisine sarfedilmiş insan emeğinin *maddî*

dra 1689, s. 2) «Krallığın [İngilterenin] servet ve sâmnânı sadece paradan ibaret olamayacağı gibi, altın ve gümüş de birer *mal* gözüyle bakmamak olamaz.» («The East India Trade a most Profitable Trade.» Londra 1677, s. 4.)

(16) «Altın ve gümüş para olmadan evvel maden sıfatı ile bir değere maliktir.» (Gliani «Della Moneta» s. 72) Lock derki: «İnsanların umumî rızâ ve muvafakatleri, kendisini bilhassa para yapan hissaları yüzünden gümüşe *hayalî* birer değer attetti.» Law ise bilâkis şunu söyler: «Muhtelif milletler nasıl olur da ilâlettayin bir *şey* hayalî bir değer atfederler... yahut, bu hayalî değeri o şeyler nasıl edinebilirler?» Fakat orasını kendisi de pek kavriyemez: «gümüş haiz olduğu *kullanış değeri* ile, şu halde, *gerçek* değeri ile değiş edilir. Para halinde teayyünü ile ise... ilâve bir değer (une valeur additionnelle) edilebilir.» (Jean Law: Considérations sur le numeraire et le commerce. E. Daires de «Econémistes Financiers du XVIII. siècle» s. [469] 470.)